

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 5

Реалізація Політики сталого розвитку УжНУ задля досягнення інституційної та екологічної стійкості, соціальної інклюзії, гендерної рівності та розвиток регіональної системи неперервної освіти впродовж життя

Через ресурсну та економічну кризу, яку зараз переживають більшість країн світу, у тому числі й Україна, а також загальне погіршення стану здоров'я населення та забруднення природного середовища виникла нагальна потреба розглянути сталість головним пріоритетним напрямом розвитку суспільства, а також всіх його сфер, серед яких освіті належить роль випереджального чинника побудови ціннісних та світоглядних засад суспільства сталого розвитку.

Сьогодні стратегія сталого розвитку є провідною стратегією подальшого існування постіндустріального суспільства. Розумної альтернативи сталому розвитку немає, і світове співтовариство робить певні кроки для переходу на нову стратегію свого розвитку у XXI столітті. Україна у цьому процесі значно відстає від інших країн. Прискорити цей процес може формування та функціонування нової системи освіти – **освіти для сталого розвитку**.

Це стимулює оновлення пріоритетів розвитку освітньої, наукової, інноваційної, економічної, соціальної та екологічної сфери життєдіяльності УжНУ в умовах непередбачуваності. Освіта є одним із пріоритетів Цілей сталого розвитку ООН та Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу.

Освіта для сталого розвитку передбачає такі зміни в навчальному процесі:

для науково-педагогічних працівників – це перехід від передачі знань до створення умов для їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду;

для студентів – це перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку, практичного осмислення;

для керівництва навчальним закладом – це зміни у використанні ресурсів закладу, впровадження принципів сталості та демократизації в управлінні, налагодження діалогу із зацікавленими групами населення.

Створюється освітнє середовище, де можливо:

- висловлювати та відстоювати власну точку зору;
- робити свідомий вибір між альтернативами;
- відповідати за свій вибір та прогнозувати його наслідки;
- слухати та розуміти інших;
- вчитися поважати демократичні рішення;
- розв'язувати конфлікти цивілізовано;
- вчитися домовлятися та взаємодіяти.

Рішенням Вченої ради УжНУ від 21 лютого 2023 року схвалено **Політику стійкості та сталого розвитку** ДВНЗ «УжНУ» (далі – *Політика*) [4]. Структурним підрозділам університету рекомендовано впроваджувати положення цього документа в їхню діяльність.

Відповідно до Політики сталого розвитку УжНУ, поряд із місією освітньої та науково-дослідної, інноваційної діяльності, має важливе значення як осередок:

- 1. збереження та розвитку людського і соціального капіталу;*
- 2. формування лідерського потенціалу;*
- 3. зміцнення громадянського суспільства;*
- 4. формування громадянської культури та толерантної поведінки, відсутності практики дискримінації щодо різних груп осіб;*
- 5. соціально-економічного розвитку;*
- 6. екологічної безпеки регіону;*
- 7. забезпечення стійкості та сталості розвитку регіону.*

Політика ґрунтується на застосуванні **комплексу принципів** змістового, функціонального й організаційного характеру, серед яких:

- дотримання демократичних цінностей і свобод, рівності, справедливості, демократії, верховенства права, егалітарності (рівності прав і можливостей), поваги до людської гідності, доступності, недискримінації та толерантності;
- системність, інклюзивність та широке, активне і значуще залучення жінок і чоловіків, всіх зацікавлених сторін до реалізації Політики;
- об'єктивність та обґрунтованість визначення проблем у сфері сталого розвитку, відповідність міжнародним нормам та зобов'язанням, оптимальність варіантів розв'язання проблем, орієнтація на кращі міжнародні стандарти та практики у сфері освіти.

Реалізуючи Політику, Ужгородський національний університет буде втілювати практики сталого розвитку та просувати його принципи на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях, що означатиме поєднання економічних, соціальних, гендерних, екологічних та культурних зобов'язань разом із освітніми, науково-дослідницькими, інноваційними та безпековими. Цей комплексний підхід зумовлює визначення основних складових Політики, а саме: *1) освітньої; 2) науково-дослідницької та інноваційної; 3) економічної; 4) соціальної; 5) екологічної; 6) організаційної.*

1. Реалізація **освітньої складової Політики** передбачає спрямування навчального процесу на формування компетентностей щодо раціонального та відповідального ставлення до природного середовища, а також гармонійного розвитку економічної та соціальної сфер.

Серед новел цього розділу Політики, які слід врахувати при формуванні Стратегічного плану розвитку університету, передусім важливими є:

- Запровадження освітніх інноваційних технологій, впровадження практик гендерночутливого підходу, досвіду соціальної інклюзії для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп осіб, розвитку неперервної освіти впродовж життя для дорослих.
- Проведення гендерної експертизи освітніх програм та робочих програм дисциплін, розробка практичних рекомендацій щодо включення гендерних аспектів до змісту освітніх та освітньо-наукових програм.
- Забезпечення єдиного підходу на основі ідей сталого розвитку до розроблення освітніх програм усіх рівнів із обов'язковим урахуванням професійних стандартів, визначенням критеріїв оцінювання набутих компетенцій та кваліфікацій у двох аспектах: 1) інтегрування питань сталого розвитку в існуючі освітні програми, програми навчальних дисциплін, зміст просвітницьких заходів тощо; 2) впровадження нових освітніх програм, навчальних дисциплін, зокрема шляхом пропозиції у каталогах вибіркового дисциплін.
- Впровадження ефективних методів і практик роботи з особами з інвалідністю та особливими потребами загалом для зміни сприйняття цієї категорії осіб у суспільстві.

2. Впровадження **науково-дослідницької та інноваційної складової Політики** передбачає передусім:

- Розробку та фінансування фундаментальних і прикладних досліджень з **проблематики сталого розвитку та стійкості**.
- Здійснення наукових та науково-прикладних досліджень з дотриманням принципів міждисциплінарності, гендерного підходу, соціальної інклюзії та соціальної орієнтованості результатів досліджень.

3. Серед заходів **економічної складової Політики стійкості**, на яких слід акцентувати при формуванні Стратегічного плану розвитку УжНУ:

- диверсифікація джерел фінансування освітньої діяльності університету як основа академічної автономії і необхідна умова оновлення матеріально-технічної бази для надання якісних освітніх послуг та проведення наукових і прикладних досліджень;
- забезпечення автономного електропостачання та теплопостачання будівель університету, продовження політики теплодернізації та енергоефективності.

4. При реалізації заходів **соціальної складової** слід обов'язково звернути увагу на такі пункти Політики, як:

- Забезпечення рівних прав та створення рівних можливостей працевлаштування і професійного зростання в університеті, зокрема для жінок, батьків із дітьми та осіб з інвалідністю, збільшення кількості жінок на посадах, які передбачають прийняття рішень в університеті.
- Сприяння в отриманні якісної освіти особам із вразливих груп населення та пільгових категорій (діти-сироти та позбавлені батьківського піклування, особи з інвалідністю, учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок російсько-української війни тощо).

5. Серед заходів **екологічної складової** пріоритет при формуванні Стратегічного плану слід надати таким, як:

- розвиток існуючих та започаткування нових напрямів наукових досліджень і розробок екологічної спрямованості, які мають міждисциплінарний характер та орієнтовані на актуальні потреби суспільства;
- становлення збалансованого підходу до цінностей споживання та ресурсозбереження у здобувачів освіти та працівників університету.

6. **Організаційна складова Політики** сфокусована на впровадження засад стійкості та сталості в управлінську діяльність ЗВО. При формуванні Стратегічного плану розвитку університету слід використовувати пріоритети Політики у прийнятті управлінських рішень, зокрема у сфері кадрового забезпечення, фінансів, розвитку кампусу, надання додаткових послуг, розвитку інфраструктури, обладнання, здійснення закупівель.

Отже, в процесі реалізації пріоритетів Політики, які будуть враховані при формуванні Стратегічного плану розвитку УжНУ, має бути закладено основу стійкості та сталості як важливих спільних цінностей, мобілізовано ресурси на всіх рівнях для активізації ідей сталого розвитку.

Індикатори ефективності запровадження Політики сталого розвитку детально сформульовані її розробниками [4].

З огляду на вагомість **розвитку неперервної освіти впродовж життя для дорослих**, про що зазначено в освітній складовій Політики, доцільно присвятити їй у Стратегічному плані особливу увагу.

Міста і регіони, що навчаються, – поширена концепція європейської регіональної політики в галузі освіти і науки. Адже саме регіони, що навчаються, стають важливим джерелом інновацій та економічного зростання, діють як «накопичувачі» ідей і знання, забезпечують підтримку навколишнього середовища та інфраструктури, що посилюють цей потік знання й ідей.

Освіта упродовж життя дедалі частіше розглядається в якості дієвого чинника організації регіонального розвитку, фактору конкурентоспроможності як

окремих територій, так і держави в цілому. Формування і реалізація конкурентних переваг сприяє прискореному зростанню як в економічній, так і соціальній сферах. За таких умов ідея міст і регіонів, що навчаються, виступає маркером успішного економічного розвитку регіону, розвитку його людського потенціалу, основою регіональних політичних програм.

Враховуючи, що значний досвід у цій галузі мають багато країн ЄС, зокрема й Угорщина, Румунія, Польща, Словаччина, передбачається вивчення та узагальнення їхніх практик для впровадження в університетах України. Вважаємо, що дослідження зазначеної проблематики дасть відповіді на виклики, що стоять перед університетами України, включаючи проблеми якості навчання, поєднання складових трикутника знань, підготовку кваліфікованих кадрів.

Усвідомлення важливості освіти протягом життя для людського розвитку привело на початку XXI століття до модернізації європейської політики у сфері освіти. Лісабонський саміт Ради Європи у березні 2000 року прийняв «Меморандум освіти протягом життя». В Меморандумі підкреслюється, що безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності й зайнятості.

18 грудня 2006 року Європейський Парламент та Рада ЄС прийняли Рекомендації 2006/962/ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом життя». Основні компетенції тут визначаються як необхідні всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування.

Загальні знання мов, освіченість, обізнаність у сфері інформаційних та комунікаційних технологій – це необхідна основа для навчання, а навчання заради здобуття знань включає всю навчальну діяльність. **Еталонними рамками є: критичне мислення, творчість, ініціативність, вміння вирішувати проблеми, оцінка ризику, вміння приймати рішення та вміння конструктивно керувати емоціями. Усі вони важливі для всіх восьми основних компетенцій [9].**

У сучасних умовах для нашої країни у зв'язку з російською агресією проти України та окупацією частини східних територій України дистанційна, а саме онлайн освіта, набуває особливе значення. Важливу роль у цьому процесі зможуть відіграти саме новітні форми освіти, які надають можливість готуватися до екзаменів, отримувати сучасні знання і кваліфікації.

Важливим напрямом впровадження новітніх технологій в освітні процеси є використання електронних підручників, що має високий потенціал для поліпшення якості й ефективності навчання. Утім, з метою дійсно широкого впровадження електронних навчальних матеріалів необхідно попередньо розробити єдині державні стандарти щодо електронних підручників, детально враховуючи

можливості використання інтерактивності та представлення у них мультимедійного змісту.

Досвід провідних країн Європи та США свідчить про важливість стратегічного партнерства та взаємодії між навчальними закладами професійної освіти і навчання й організаціями регіонального розвитку, оскільки вона дозволяє усунути дублювання підготовки й навчання за однаковими спеціальностями і «перевиробництво» фахівців, незатребуваних на ринку праці.

Слід пам'ятати, що у майбутньому **на розвиток неформальної освіти** будуть впливати три глобальні тенденції. *Перша* – зростання так званої гігономіки (Gig Economy), яка проявляється в тому, що дедалі більше людей надають перевагу роботі на себе, перед зайнятістю на традиційній роботі. *Другий* глобальний тренд пов'язаний з прагненням сучасної людини до індивідуальної самореалізації. *Третій* полягає в децентралізації глобального освітнього ринку. Нинішні споживачі освітніх послуг тепер самі вирішують, що, коли і в який спосіб вони хочуть вивчати. Дистанційна освіта на основі інформаційних технологій дозволяє врахувати ці тенденції. Потрібно також відзначити підвищення ролі неформальної онлайн-освіти для кар'єрного зростання. Можна стверджувати, що в майбутньому така форма навчання дозволить освоїти необхідний рівень з кожної дисципліни, залежно від вимог професії.

Впровадження в діяльність УжНУ базових принципів освіти впродовж життя, що сформульовані у Хартії європейських університетів щодо навчання впродовж життя, зумовлює розроблення разом із органами державної влади та місцевого самоврядування концепції «Регіон, що навчається».

За приклад може слугувати Стратегічний план розвитку Сумського національного університету [7]. У такій концепції доцільно передбачити:

- оперативне реагування на зміни економічних і суспільних потреб, розроблення маркетингової стратегії просування на ринку праці відповідних освітніх послуг; пошук соціальних партнерів, замовників послуг, джерел фінансування;
- посилення соціального аспекту вищої освіти шляхом надання вразливим групам населення, соціальним та іншим меншинам можливості вступу, навчання та закінчення закладу;
- необхідність випереджальної модернізації системи підвищення кваліфікації з використанням альтернативних моделей професійного та особистісного розвитку, а саме:
 - активізацію участі університету в програмах:
 - підвищення кваліфікації державних службовців, працівників органів місцевого самоврядування;

- підвищення кваліфікації, що відповідають інтересам об'єднаних територіальних громад;
- підвищення кваліфікації працівників інших навчальних закладів;
- розроблення на кожній кафедрі інноваційних тематичних програм підвищення кваліфікації відповідно до освітньо-наукової спрямованості діяльності кафедри, зокрема на замовлення роботодавців;
- створення на базі Наукового парку УжНУ бізнес-інкубаторів для підприємців-початківців, консультаційних центрів для професіоналів, які прагнуть самостійно підвищувати кваліфікацію, центрів міжнародної сертифікації з організацією відповідних навчальних курсів;
- створення на базі провідних підприємств та установ області відповідних навчальних центрів із реалізацією програм корпоративного навчання та підвищення кваліфікації;
- створення можливостей для навчання і здобуття освіти для різних груп і для якомога ширших вікових категорій населення – випускників шкіл, дорослого населення, літніх людей, безробітних, осіб з обмеженими можливостями, передбачивши водночас:
 - урізноманітнення пропозицій освітніх послуг із метою заохочення широкого загалу верств населення щодо отримання сучасних компетенцій із питань бізнесу, права, ІТ, ергоєфективності, мовної, медичної та іншої спрямованості;
 - створення на замовлення центрів зайнятості безробітних та інших структур державного та місцевого рівнів відповідних університетських підрозділів щодо соціальної адаптації військовослужбовців, учасників бойових дій і тих, що спрямовані на освітні потреби громадян із вадами здоров'я;
 - впровадження міжнародного досвіду формування системи безперервної освіти та підвищення кваліфікації фахівців-андрагогів (організаторів процесу навчання дорослих).
- перетворення університетського центру післядипломної та професійної освіти на міжгалузевий центр професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації професійної освіти та освіти дорослих, діяльність якого буде, зокрема, передбачати організацію:
 - розвитку партнерства на локальному, регіональному, національному та міжнародному рівнях із метою впровадження актуальних навчальних курсів;
 - поширення практики залучення сторонніх фахівців з інноваційним досвідом викладацької та тренінгової діяльності до впровадження популярних освітніх програм для населення;

- розширення форм надання послуг відповідної спрямованості, а саме: дистанційне навчання, тренінги, дискусійні майданчики, різнотермінові курси, автопідготовка тощо;
- проведення власних наукових досліджень за тематикою програми «Освіта впродовж життя», зокрема вивчення зарубіжного досвіду;
- забезпечення подальшого підвищення якості післядипломної освіти шляхом гнучкого використання та ефективного поєднання різноманітних форм навчання [7].

Реалізація в УжНУ завдань освіти впродовж життя на основі концепції «Регіон, що навчається» будуть сприяти такі формати інтеграції освітньо-наукового та регіонального розвитку, як:

- взаємодія з науково-дослідними організаціями Національної академії наук, Національної академії педагогічних наук України, міністерствами і відомствами України, науково-освітніх інституцій інших форм власності;
- дво- та багатостороння співпраця науково-педагогічного колективу УжНУ із суб'єктами економіки, підприємницької діяльності та соціально-культурної сфери області у процесі трансферу знань і технологій;
- інституціональна взаємодія з регіональними органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадянським суспільством.